

Hász Róbert

A DIRVÁNOK KÖNYVE

- Az igazság? - ismételte meg kérdésemet. - Az igazság az, hogy minket mindig is gyűlöltek. És minket mindenki gyűlölt. Nem manapság, persze, mert manapság már azt sem tudják, hogy a világon vagyunk. De régen, régen igen. Azok is, akik szentül meg voltak róla győződve, hogy ők azok, akiket mindenki gyűlöl. Éppenséggel ők gyűlöltek bennünket a legjobban. Mondhatni: a legkiteljesedettebb gyűlölettel gyűlöltek. Minket gyűlöltek a zsidók, mert tudták, hogy mindenki jobban gyűlöl bennünket, mint őket. Gyűlöltek a keresztények, mert nálunknál sokkal jobban szerették volna gyűlölni a zsidókat, de sehogy sem sikerült nekik: akármit tettek, akkor is bennünket gyűlöltek a legjobban. És gyűlöltek bennünket azok, akik a zsidó-keresztény kultúrát gyűlölték, amiért gyűlöletüket kénytelenek voltak megosztani az irántunk érzett gyűlöletükkel. És gyűlöltek bennünket mindazok, akik gyűlölték a zsidókat-keresztényeket gyűlölőket. Olyannyira gyűlöltek mindannyian, hogy még a nevünket is kihagyták krónikáikból. Vagy az Ótestamentum említést tesz rólunk akár egyetlenegyszer is? Hogy a kánaániták és a jebusziták mellett mások is netán ott ólálkodtak a történelem háza táján? Amikor Józsué elküldte hírszerzőit, hogy kikémleljék Jerikó földjét, ki volt az a Rácháb nevű nőszemély, aki menedéket nyújtott számukra házában, és elrejtette őket a király katonái elől? Netán Jerikó egy dirván lakója? És az Újtestamentum? Leírták egy szóval is, hogy a hajót, amin Pál apostol Troászból átkelt Szamotrákiába, ki irányította? Hogy éppen egy dirván állt a kormányrúd mögött, és csak az ő ügyességének köszönhető, hogy a gálya nem akadt fönn Imbros szigetének valamelyik zátonyán, mert akkor ki térítette volna meg a Filippibelieket? Ki alapított volna egyházat Korinthosban? Hát a fene nagy irodalmaikban, amikre a nyugatiak olyan nagyon büszkék? Shakespeare tesz rólunk említést akárcsak egyetlenegy királydráma egyetlenegy jelenetében is? Még egy tömeggyilkosságba sem fértünk bele! Arra sem találtattunk méltóknak, hogy III. Richard vérfürdőiben a vért letöröljük a deszkákról! Hol vannak a dirvánok?

- Hát hol? - szaladt ki a számon, és belekortyoltam a vízbe, amivel az imént megkínált. Kávénak jobban örültem volna. A szobában bőröndök sorakoztak, kisebbek, nagyobbak, az egész lakáson látszott, hogy hamarosan senki sem fogja lakni.

Szomorkás arca egy ideig mozdulatlanul meredt rám.

- Minket kitöröltek a kollektív emlékezetből.

- Lehet egy népet csak úgy kitörölni a történelemből?

Hátrádólt a kanapén, valószerűtlenül hosszú ujjait szája elé emelte, és a festményt nézegette, ami az egyik bőröndnek volt támasztva. A szemközti falon sötétes folt árulkodott korábbi helyéről. A kép egy vízbe fült várost ábrázolt. A napfény megtört a víz alatti kékségben, az épületek falain hinárerdő hajladozott. Sötét árnyak úszkáltak a romok között, de onnan, ahol ültem, nem látszott, emberek vagy halak.

- Készül valahova? - kérdeztem.

Összerezsent.

- Hogy mondja?

- Ennyi bőrönd, kikészítve. Elutazik?

- Költözöm.

Aztán elvette arca elől a kezét, maga mellé helyezte a kanapéra, de ujjai, önálló életet élő csápocskák, tovább mozogtak, mintha egy néma dallam ritmusára táncolnának.

- Most azt hiszi, azért hallgattam el, mert sikerült feltennie számomra a kérdést, amire nem tudom a választ. Hogy hol vannak a dirvánok? Hát téved, ha ezt hiszi. A történelmet az egymásra rakódott emlékezetek rétegei alkotják. De az emlékezetek bizonyos időn túl már csak írásos formában maradhatnak fenn. Akit nem rögzítenek a betűk, az kihull az emlékezetből. Mintha sosem létezett volna. Ez nem feltétlenül hátrány, mi is rájöttünk, már nagyon régen, hogy sokkal kifizetődőbb számunkra nem létezni a nyilvánosság előtt, mint benne élni a köztudatban. Elfogadtuk a sorsunkat, és igyekeztünk előnyt kovácsolni belőle. Aki nincs, azt nem üldözik, nem fosztják meg jogaitól. Azt kérdezte, ki lehet-e törölni egy népet a történelemből? Tudja ön, hány és hány nép élt, használta a nyelvét, költötte regéit, nevelte gyermekeit és ápolta a hagyományait az emberiség történelme során, akiről a mai tudománynak és a köztudatnak fogalma sincs? És őket nem szándékosan hagyták ki, hanem csak elfelejtődtek. Gyufalángnyi fellobbanások voltak a népek csillagos egén, majd kihunytak. Mi

azonban nem, csupán eltakarták pislákoló lángunkat... A könyvben éltünk tovább.

Eszembe jutottak a szavai, amiket egy héttel korábban mondott, amikor átadta a könyvet.

Úgy állt ott a zuhogó esőben, mintha a földből nőtt volna ki, a park fáival egyetemben. Magas volt, jóval magasabb nálam vagy a mellette elsiető esernyős embereknél. Fekete, bokáig érő esőköpenyt viselt, hatalmas karimájú kalapjáról vékony patakokban csordogált le a víz. Akkor is ráismertem volna, ha előtte telefonon nem adja meg a személyleírását. Esélye sem volt rá, hogy összetéveszem bárki mással. Amikor megálltam mellette, lepillantott rám, keskeny arcában a mélyen ülő fekete szemek végigmértek:

- Sejtettem, hogy így néz ki - jegyezte meg mély hangján.
- Valóban?
- Olyan újságíró. Biztos dohányzik is.

A fák leveleiről a víz egyenesen a nyakamba csepergett.

- Szoktam - feleltem foghegyről.

Vastag könyvet szorongatott a hóna alatt.

- Ezért hívott ide? - intettem a könyvre.

Igazából nem siettem, de a szakmából kifolyólag már annyi fölösleges, habókos ismeretségbe keveredtem, hogy a türelmem többnyire előbb elfogyott, mint az időm.

- Ezt ígértem, nem?
- És mi a különös ebben a könyvben, hogy még az eső elálltát sem várhattuk meg?

Összevonta a szemöldökét.

- Ön írt egy cikket nemrég, amelyben arról értekezett, hogy a számítógépes világ beköszöntével lejárt a könyvritkaságok ideje. Elég butácska írás volt, ha nem veszi zokon a véleményemet...

- Díjazom az őszinteségét. És?
- ...hogy az internet térhódításával előbb-utóbb minden könyv a világon elérhető lesz bárki számára. Legalábbis a szellemi tartalma, így aztán a könyv teste senkit nem érdekel majd. A példányszám fogalma kiüresedik, minden könyv annyi példányban létezik majd, ahányan letöltik a netről, ergo ahány olvasója akad. Az érdektelen művek kihullnak a rostán. A nyomtatott könyvek ideje lejárt, nemso-kára pusztán elektronikus formában kerülnek elénk az alkotások, és

amire az egyén, illetve a közösség ízlése nem tart igényt, egy gombnyomással belehull a semmibe, nyoma sem marad. Ezt nevezte ön egyetemes, ökonomikus szellemi kincstárnak. A pazarló Gutenberg-galaxis után ránk virradt a racionális netbook-univerzum hajnala. Pontosan foglaltam össze cikkének lényegét?

- Pontosan. És fenntartom a véleményemet.

- Szíve joga. Engem viszont felborzolt a cikke, mert tisztában vagyok vele, hogy mennyire nincs igaza.

- Amennyiben?

- Amennyiben mutatok önnek egy könyvet, amelyik soha nem volt és nem is lesz fönt a neten. Mert csak ez az egyetlen példány létezik belőle, és ez most már így is fog maradni.

- Rengeteg olyan könyv van a világon, amelyik soha nem kerül föl a netre. Nincs ebben semmi rendkívüli, én elsősorban az értékes könyvekre gondoltam. Egyetemes kultúránk alapköveire.

- És ki dönti el, mi tartozik ezen alapkövek közé?

- A kollektív kulturális tudat - vágtam rá.

Felnevetett. Kezdem elveszíteni a türelmemet. Áztam, és mehetnékem volt.

- Végül is mi a szándéka ezzel a könyvvel?

- Kölcsönadom magának. Azzal a megkötéssel, hogy soha, semmilyen szín alatt, semmilyen körülmények között nem adhatja tovább, és nem is mutathatja meg harmadik személynek! Ígérje meg!

- Ha ennyire félti, miért bízsa rám?

- Hátha segít magán. Hogy megértse, egyetlenegy könyv hiánya az egyetemes elektronikus szellemi kincstárból, ahogyan ön nevezi, feleslegessé teheti az összeset, ami benne van.

Hazavittem a könyvet. Egy hétig rá se néztem, akadtak egyéb teendőim, meg úgy éreztem, rászedtek, a sok ufóhívó és halottlító után ismét áldozata lettem egy újságolvasó rögeszméjének. Fölraktam a polcra, anélkül, hogy alaposabban szemügyre vettem volna. A rákövetkező hétvégén, egy szintén esős délutánon, miután unottan félredobtam a tévé távirányítóját, eszembe jutott a könyv, és elővettem.

A kemény tábla nem kartonból készült, mint a könyvek általában, hanem - fából. Két vékony, zöldes árnyalatú, lakkozott falemez fogta közre a belíveket, a gerince puha bőr. A faboritáson nem volt semmi. Se írás, se rajz. Belelapoztam. Illusztráció egy szál sem. Képek helyett

tömény szöveget találtam, több száz oldalon, két hasábon, apró, bolhabetűnyi írásjeleket. Az olvasószemüvegem sem volt elég hozzájuk. Felálltam, és előkotortam a bélyegnézegető nagyítót.

Jártak már úgy, hogy olvasás közben olyan érzésük támad, értik, amit a szavak üzennek, de valójában mégsem? Idegen nyelv tanulása során fordul elő, hogy az ismert, kiszótározott szavak külön-külön világos jelentéssel bírnak, de együtt, mondatba rendeződve mégsem állnak össze értelmes gondolattá. A könyvet, amit a kezemben tartottam, és aminek sorai a nagyítólencse alatt hullámzóan nőttek és süllyedtek, nem egyetlen írásrendszerrel írták. Mint valami átverős játék, melynek az a lényege, hogy minél tovább fenntartsa az olvasóban a tévhitet, hogy ismerős, érthető szöveggel van dolga. Hogy aztán a következő pillanatban rádöbbenjen, hülyére vették. Ravasz módon csapdába csalták. Mert olyan betűket, jeleket bámult hosszú perceken át, amiket nem ismerhetett, amiket soha nem volt alkalma megtanulni. Azt a látszatot keltette a szöveg, hogy a görög, latin, héber, tán még maja meg egyiptomi, kínai és japán piktográfiák, írásjelek így együtt, egy sajtóságos és egyedi sorrendben értelemmel bírnak. Mintha egyik jel kódja lett volna a következőnek, rejtjeles üzenet, amit agyunk, tudta ellenére, dekódolni képes, de csak addig, amíg a gyanú, hogy ezt mi nem érthetjük, fel nem merül bennünk. Ekkor bezárul az ajtó. Nem látunk többé a sorok mögé. Mint a periférikus látás: a szemünk sarkában érzékelt mozgást elveszíti tekintetünk, amint fejünket a mozgás irányába fordítjuk.

Megszólalt a telefon. Azonnal megismertem a hangját.

- Beszéljessünk róla - ajánlotta, és megadta a címét.

Ott ültem nála, egy pohár vízzel a kezemben. Odakint zuhogott az eső, mintha sosem akarná abbahagyni.

- Elismerem - mondtam neki, mialatt a poharat forgattam -, nagyon különös könyv. Hogy úgy mondjam: trükkös.

- Trükkös?

- Elhiteti velem, egy kis időre, hogy képes vagyok olvasni a különböző írásformákat. Nyilván egyfajta pszichológiai játékról van szó, amely az ismert és ismeretlen jelek vegyítésén alapul...

- Ebben maga sem hihet komolyan. Honnan tudhatták a könyv szerzői, hogy kinek melyik írás ismeretlen és melyik ismerős?

- Mivel valamennyi létező írásrendszert felhasználták, nagy az esélye annak, hogy valamelyik ismerős lesz. Ha már itt tartunk: kik a könyv szerzői?

- Dirvánok, természetesen.
- Természetesen. És mikor írták?
- Mindig.
- Hogy-hogy mindig?

- Úgy, ahogy mondom. Mindig írták. Miután a sumér agyagtáblákat kiégették a forró kemencékben, hazamentek otthonaikba, írták a könyvet, miután lemérték, kiszámították Kufu piramisának alapzatát, írták a könyvet, miután Szalamisznál egymásnak vezették a gályákat, írták a könyvet, miután Nagy Sándor katonáinak duhajkodását követően kitakarították Babilont, írták a könyvet, miután elkészítették a nyílveaszt, amely végzett Caligulával, írták a könyvet, miután megmutatták Jánosnak a Pathmosz szigetére vezető utat, írták a könyvet, miután odaadták lovaikat a pretoriánusoknak, akik kimenekítették a germánok hordája elől az ifjú császárt Rómából, írták a könyvet... soroljam?

- Valaki csak összegyűjtötte, válogatta, őrizte az írásokat ennyi éven át, nem?

- Bizonyára. Másképpen nem maradtak volna fenn. Ám az ő kilétük nem lényeges, számukra sem volt fontos, hogy nevüket feljegyezzék. Egyedül a történetek számítanak, amik le vannak írva. Márpedig ezekből a történetekből derül ki a valódi történelem. Nem egyes hadvezéreké vagy költőké, bölcské és művészeké, még csak nem is a tömegeké, amelyeket olykor felforgatnak és a napfényre kerülnek, mint kövek alól a hangyaboly, nem: hanem a történelem története. Amit a dirvánok írtak, akik egyszerre voltak mindenütt, akik sosem voltak sem győztesek, sem vesztesek, akik sosem vezettek hadat, sem vallásháborúkat, nem szereztek, de nem is veszítettek el birodalmakat, akiknek édes mindegy volt, mikor melyik oldal kerül ki győztesként egy csatából, nem pártfogoltak és nem kicsinyeltek le senkit, csak megírták, úgy, ahogy látták, megélték, egyszerre több nézőpontból, minden nézőpontból, nyeregből vagy gyalogosként, szántóvetőként vagy kuruzslóként, asszonyként vagy pátriárkaként, páholyból vagy a parketről, az egész nagy előadást, az emberi társadalmak fel- és elvonulását a történelem színpadán...

- Ez elég patetikusra sikeredett...

- Ne aggassa. Ez nem esztétika, hanem maga a valóság. Egyetlenegy másik könyv sem adott még olyan alapos és objektív képet az emberiség történelméről, mint ez. Hiába születik meg majd egyszer a maga által áhított egyetemes elektronikus szellemi kincstár, e nélkül a könyv nélkül hiányos és lényegében érdektelen marad. Az összes többi csupán rész-ismeretekkel szolgál olvasóinak, függetlenül attól, hogy tudományos vagy művészeti alkotásról van szó. Minden más könyv nyelvének egyetlen ablakán keresztül fürkészi a világot. Ha a valamennyi nyelven írt összes könyv szerepelne a maga digitális könyvtárában, akkor, talán... de ez eleve lehetetlen. És ha létre is jön az a maga által áhított és megjövendölt egyetemes elektronikus könyvtár, amely már nélkülözni fogja a könyv fizikai korpuszát, mindig magában hordozza majd annak a veszélyét, hogy egyszer valaki kihúzza a konnektorból a csatlakozót, és ami addig volt, amiről addig azt hitték, végtelen és kimeríthetetlen tárháza a műveknek és ismereteknek, évszázadok és évezredek írott kultúrája semmivé foszlik. Nyoma sem marad. A hasznavehetetlen merevlemezek és adathordozók milliói annyi értékkel sem bírnak majd, mint egyetlenegy ékírásos agyagtábla töredék a múzeum leghátsó vitrinében. Sikerült beleolvasnia a könyvbe?

Kelletlenül ismertem be:

- Csak majdnem. Az elején egyik szó a másik után fejtette fel önmagát, aztán hirtelen leállt az egész. Mint amikor felébredünk egy álomból, ami azon nyomban szertefoszlik.

- Kár - csóválta meg szomorúan a fejét. - Bíztam benne, hogy menni fog. Van, akinek sikerül.

- De miből gondolta? Soha előtte nem találkoztunk.

- Olvastam az írásait. A cikkeit, a novelláit. Mi másképpen olvasunk, mint önök, homo theatricusok. Mi nem a színpadon forgolódunk, hanem a nézőtéren ülünk, és az egész előadást nyomon követjük. Ismerjük már a szerepeket, ahogyan a szereplőket is. Tudjuk, melyik szerepet melyik színész játssza. Az egész személyiség ott lakozik a sorok között. Minden mondat, minden alá- és fölérendelés, a jelzők használata, megannyi árulkodó jel a szerzőről. Egyetlen cikkéből jobban megismerem önt, mint ha egész nap az életéről mesélt volna. Nem tudom magának elmagyarázni, hogyan működik ez, ahogyan maga sem

tudná egy siketnek lerajzolni papírra, hogyan hallja a zenét... Be kell ismernem, tévedtem. Úgy hittem, egy közülünk.

- Hogy én? Dirván? Ugyan, ez nevetséges...

- Már miért lenne az? Senki sem születik dirvánnak, legfőljebb azzá lesz, miután megtalálják. Tévedtem. Sajnálom. Felejtse el, hogy találkoztunk. És köszönöm, hogy meglátogatott.

- Na, várjon - emeltem fel a kezemet. - Ez így nem tisztességes.

- Hogy érti ezt? Ha úgy érzi, feleslegesen pazarolta rám az idejét, akkor elnézését kérem...

- Nem, nem így értettem. Nem tartom korrektnek, hogy előbb felpiszkálja a kíváncsiságomat, majd ukmukfukk, kirúg!

- Nem állt szándékomban felpiszkálni a kíváncsiságát. Éppen hogy a magamét akartam kielégíteni. A csalódás joga ez esetben egyedül engem illet.

- Csak nem? Pusztán abból, hogy nem tudtam elolvasni egy katyvasz szöveget, lekicsinylő véleményt alkot származásomat illetően...

Az idegen őszinte értetlenséggel bámult rám.

- Nem tettem ilyet.

- ...azt akarja nekem bemagyarázni, hogy csak az lehet dirván, aki el tudja olvasni a könyvet?

- Nos, valahogy így.

- De hogy olvassam el, ha most találkoztam vele először?

- Ó, szerintem minden írásjellel találkozott már korábban.

- Hát persze, csakhogynem ismertem őket akkor sem.

- Figyeljen ide: minden nyelv egy ablak a világra. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy sosem láthatja a világot egyszerre a maga teljességében, csupán egy vagy több látószögből, attól függően, hány nyelven, azaz hány ablakon képes kitekinteni rá. De képzelje el, ha a falak megszűnnek, és velük az ablakok is. Egyszerre minden irányba kitekintést nyer. Hát ezt teszi a dirvánok könyve. Egységesíti az aspektusokat. Vagy inkább megszünteti azokat. De ehhez kell egyfajta univerzális nyelvi érzék, egy képesség, ami egykoron mindannyiunkban megvolt, mert egykoron mindannyian ugyanazt a nyelvet beszéltük. A dirvánok könyve ezt az ősnyelvet használja, természetesen azokkal a jelekkel, amelyeket a történelem során beolvasztott magába. De a nyelv előbb létezett, mint a jel. Akiben felébred a nyelv, az ősi, egyetemes nyelv, megérti a szöveget, mert mindig talál megfelelő

mennyiségű jelet, amit felismer. Azt mondta, majdnem sikerült elolvasnia. Igen, a szem, ha betűket lát, ösztönösen olvasni kezd, míg az agy értelmezni próbálja a látottakat. És mivel az ősnyelv, mint azt mondtam, mindannyiunkban ott szunnyad, az agy, miután számára ismeretlen szöveggel találkozik, hozzárendel egy nyelvet, ami semmilyen korábban használt jelkombinációhoz nem illett. Önben megszólalt az ősnyelv, ahogyan hipnotikus állapotban egyesek visszaemlékeznek olyan eseményekre, amikről azt hitték, meg sem történt velük. Sajnos nem tartott sokáig, a hétköznapi tudata hamar közbelépett, és meggyőzte az agyát, hogy olyan szöveggel áll szemben, amit nem ismerhet. Így onnantól már nem ismerte. Magából nem lett dirván. Ha ez megnyugtatja, a legtöbb emberben még a magánál is mélyebbre temetődött az ősnyelv. Talán, ha fiatalabb korban találkoznánk... a gyerekekkel sokkal könnyebb. Tudja, ha egy kisfiúnak föl kínáljuk a választási lehetőséget, hogy ijjal vagy műanyagpisztollyal játsszon, elsőre ösztönösen az ijért fog nyúlni. Így van az agyunk is az ősnyelvvel.

Felállt, egyértelműen jelezve, hogy találkozásunknak vége.

- Még egyszer köszönöm, hogy rám pazarolta az idejét. Legyen boldog élete!

Kikísért, majdhogynem kiteszkolt, és becsukta mögöttem az ajtót.

Hazakullogtam a zuhógó esőben, de még napok múlva is a dirvánok és az ősnyelv járt a fejemben. A következő hétvégén fogtam magam, visszamentem a bérházba, de a lakás már zárva volt. Ajtaján tábla: KIADÓ.

Soha többé nem láttam.